

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Чеглей В.М.

У статті розглянуті особливості розвитку та підтримки сільського туризму у різних країнах як одного з перспективних видів туристичного бізнесу. Надана класифікація баз відпочинку, засобів розміщення згідно вимог Світової Туристичної Організації та категоризація аграрних садиб, прийнята у різних країнах. Наведена характеристика моделей державного управління туристичним бізнесом. Обґрунтовані напрями та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

Ключові слова: сільський зелений туризм, туризм, категоризація, агросадиба.

ВСТУП

Сільський туризм - це одне з найважливіших напрямів розвитку села, оскільки є альтернативою його індустріалізації і засобом підвищення рівня життя сільського населення. На Україні цей вид туристичного бізнесу тільки почав розвиватись і ще не завоював популярності, однак у багатьох країнах сільський туризм успішно розвивається і займає одне з перших місць в туристичному бізнесі.

Багато авторів займаються аналізом світового досвіду сільського зеленого туризму. Рутинський М.Й. та Зінько Ю.В. вважають, що для України можливо перейняти західний досвід, особливо Польщі. Ніколаенко Т.В., Ніколаенко Д.В. також визнають, що Західная Європа, як найбільш освоєна в рекреаційному відношенні, може бути прикладом для всього світу в сфері туризму. Кузик С.П. та Олесевич Д.Л. у своїх публікаціях відмічають важливість вивчення та засвоєння досвіду провідних туристичних країн, таких як Австрія зі схожими умовами, історією, та традиціями, і Великобританія з її багатовіковою історією розвитку туризму.

У статті були використані наступні методи наукового пізнання: абстрактно-логічний - в частині теоретичного узагальнення та вивчення особливостей становлення сільського зеленого туризму у різних країнах; для вивчення сучасного стану сільського зеленого туризму був застосований індуктивний метод, а в процесі узагальнення результатів дослідження з метою пізнання наукової сутності проблеми – дедуктивний; та для вивчення практичного вітчизняного та світового досвіду функціонування підприємств сільського зеленого туризму та можливостей його використання на даній території - порівняльний.

Мета даної роботи - визначення на підставі світового досвіду та напрямів організації розвитку сільського туризму цього виду діяльності в Україні. Головними завданнями данної статті є визначення різних підходів до класифікації засобів розміщення туристів, обґрунтування моделей державного

управління та розгляд досвіду провідних країн у сфері сільського зеленого туризму. Стаття будується з трьох головних частин: класифікація баз відпочинку, моделі державного управління туризмом та світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму.

1 КЛАСИФІКАЦІЯ БАЗ ВІДПОЧИНКУ

Масовий розвиток сільського зеленого туризму в світі почався з другої половини 20 століття, коли у Великобританії та США виникла концепція "Bed & Breakfast" - тимчасове проживання близько 7 днів в порожніх кімнатах будинків незалежно від їх розташування [8] (таблиця 1).

Експерти Світової Туристичної Організації розробили стандартну класифікацію засобів розміщення туристів, згідно з якою засоби розміщення класифікуються на колективні та індивідуальні. Що саме належить до того чи іншого засобу розміщення встановлюється законодавчим актом кожної країни [12] (таблиця 2).

У різних країнах застосовуються різні символи для позначення категорійності засобів розміщення. Наприклад, в Ісландії діє категоризація сільського житла, як номерів 3 категорій, так і будинків гостьового типу категорії А, В, С, D; E; F; G; у країнах Південної Європи діє категоризація агросадиб від 1 до 5 зірок [8].

В Ірландії сільські садиби підлягають обов'язкової сертифікації та отримують "зірки", а на їхніх будинках розташована відповідна кількості зелених листків [13].

Верховна Рада України прийняла у першому читанні зміни до Закону України "Про туризм", якими передбачається обов'язкове встановлення об'єктам туристичної інфраструктури (готелям, іншим об'єктам, призначеним для надання послуг з розміщення, закладам харчування, курортним закладам тощо) відповідної категорії. На сьогодні категоризація здійснюється за власним бажанням власника [1].

Таблиця 1 Класифікація баз відпочинку, які належать до типу "Bed & Breakfast"

Найменування	Характеристика	Унікальна особливість
Bed & Breakfast cottage	Найнятий котедж у курортно-рекреаційній зоні, на території, яка має статус сільській місцевості або відноситься до курорту	Розташування на березі моря, озера або в горах
Bed & Breakfast farm vacation	Сімейний відпочинок з дітьми в мальовничій сільській місцевості з цінними рекреаційними ресурсами	Можливість відпочинку у «домашній» атмосфері дітей різних вікових груп окремо від батьків
Bed & Breakfast homestay	Проживання в будинку господаря сільської садиби спільно з його сім'єю в окремих кімнатах для гостей	Знайомство з традиціями, культурою, побутом тієї сім'ї з якою проживають гості
Bed & Breakfast farmstay	Проживання у будинку фермера або у кемпінгу на території фермерського господарства	Вживання в їжу продуктів, вирощених самим господарем садиби, участь у сільськогосподарських роботах на фермі

Джерело: Складено автором на підставі [8].

Таблиця 2 Класифікація засобів розміщення на Україні згідно з методикою СОР

Категорія	Розряд	Група
Коллективні засоби розміщення (надається місце для ночівлі при кількості місць, що повинні перевищувати певний мінімум для більше ніж однієї сім'ї, а всі місця підлягають оплаті відповідно до встановлених цін та єдиному керівництву)	готелі та аналогічні засоби розміщення	- готелі (агрозотель, акватель, апартамент-готель, ботель, готельно-офісний центр, клуб-готель, конгрес-готель, курортний готель, мотель, готель-люкс, готель-резиденція, палац-готель, санаторій, хостел) - аналогічні готелям засоби розміщення (база відпочинку, будинок відпочинку, гостьовий будинок, пансіонат, профілакторій, туристична база, туристичний комплекс)
	інші коллективні засоби розміщення	-помешкання, призначені для відпочинку - майданчики для кемпінгу - стоянки морського та річкового транспорту - інші коллективні засоби розміщення (гуртожиток)
	спеціалізовані засоби розміщення	- оздоровчі засоби розміщення - табори праці та відпочинку (гірський притулок, дитячий табір) - громадські транспортні засоби (круїзне судно, туристичний потяг, флотель) - конгрес-центри
Індивідуальні засоби розміщення (за плату або безоплатно надається обмежену кількість місць для гостей; або житло використовується протягом обмеженого часу як другий будинок для відпочинку)	орендовані засоби розміщення	-кімнати, орендовані в сімейних будинках (гостьова кімната) -житло, орендоване у приватних осіб або через агентства (бунгало, сільський будинок, фермерський будинок, гостьова квартира, котедж)
	інші типи індивідуальних засобів розміщення	- неосновне власне житло (дача, котедж) -житло, яке надають безоплатно родичам та знайомим (гостьова квартира, гостьова кімната, котедж, бунгало, сільський будинок, фермерський будинок) - інші індивідуальні засоби розміщення туристів (караван, збірно-розбірний караван, караван-будиночок, намет, намет-причіп)

Джерело: Складено автором на підставі [2], [3], [12].

2 МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИЗМОМ

У світі розрізняють три моделі державного управління туристичним бізнесом. Перша модель передбачає відсутність централізованого управління. При такій моделі управління суб'єкти туризму мають змогу вирішувати свої проблеми самостійно. Така модель управління обирається якщо країна займає міцне положення на міжнародному ринку туристичних послуг, наприклад в США структура, що регулювала туризм, була ліквідована державою у 1997 році [9].

Для другої моделі характерні інвестування в туризм, в туристичну інфраструктуру, рекламну та маркетингову діяльність і контроль над всією галуззю з боку держави. Така модель розвинена в країнах, де туризм є одним із джерел валютних надходжень (Туніс, Єгипет, Туреччина) [9].

Для європейських держав характерна третя модель, при якій органи державного контролю поділяються на два напрямки (управлінський та маркетинговий). При такій моделі всі питання розвитку туризму вирішуються на рівні будь-якого багатогалузевого міністерства при тісній взаємодії з місцевою владою і приватним бізнесом для залучення

до виконання державних завдань фінансових коштів з приватного сектора. Така модель діє і в Україні та в Росії [9].

В розвинених західноєвропейських країнах, таких як Великобританія, Франція, Іспанія, Голландія, Ірландія, Німеччина, заняття сільським туризмом заохочується на національному рівні і розглядається як складова Програми комплексного соціально-економічного розвитку села. Для багатьох країн розвиток цього виду туризму став головним напрямом охорони і відтворення національних сільських ландшафтів. В розвинених країнах туристичні поїздки в сільську місцевість займають друге місце після відпочинку на морі. В Західній Європі кількість ліжко-місць для відпочиваючих у сільській місцевості в оселі у господарів дорівнює кількості ліжко-місць у готелях [10].

За підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку облаштування жителя села в місті в 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі, тому Європейський Союз розглядає розвиток сільського туризму як один з критеріїв розвитку сільських територій [8].

3 СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Наприкінці 90-х років XX століття усі національні організації сільського туризму країн Європи об'єдналися в Європейську федерацію фермерського і сільського туризму (European Federation for Farm and Village Tourism) або скорочено «EuroGites». Основні цілі цієї організації: сприяння розвитку сільського зеленого туризму та цільове інвестування проектів розвитку сільського туризму. Особливості організації сільського зеленого туризму різних країн надані на рис. 1 [8].

Сучасна система регіональної організації туризму Великобританії виникла в 1969 році з прийняттям Закону про розвиток туризму. Англійський туризм має всесезонний характер: дуже популярно проводити у цій країні не тільки літні канікули, а ще й зустрічати Різдво. У Великобританії існує Національна організація сільського туризму та агротуризму, яка забезпечує акредитацію осель. Популярність сільського туризму спонукала англійських фермерів до об'єднання з метою пропозиції більш різноманітних послуг в своїх будинках. Наприклад, у південно-західній Англії реставрують старі ферми, які користуються успіхом у туристів, де підвищений рівень комфортності поєднується з частково збереженим старим меблюванням [5], [6], [8], [13].

Німеччину відвідує багато одноденних гостей із країн Східної Європи, які роблять шоп-тури, особливо з сусідньої Польщі. На початку 1980-х років в Німеччині була розроблена концепція розвитку туризму в периферійних регіонах для поширення на туристичному ринку дешевого відпочинку на природі,

без використання дорогої інфраструктури та надання комфортних умов проживання. Господарів, у яких для прийому гостей відводиться до 8 ліжок, звільняють від сплати податків [5], [7], [10], [13].

Лідерами індустрії сільськогосподарського туризму вважаються Іспанія та Франція. Особливістю сільського зеленого туризму Франції є привабливість для туристів дійсно старих селищ без імітацій. Сільський зелений туризм у Франції пропонує більш комфортний відпочинок, ніж у країнах Південної Європи. У країні діє Національна організація будинків відпочинку і зеленого туризму. У 1967 р. урядом Франції був прийнятий план спільного розвитку сільської місцевості та туризму в Аквітанії за фінансової підтримки приватного сектора, та координації урядової комісії. За цим планом прибережний район розділявся на 16 секторів, з яких дев'ять були обладнані пляжами, зонами відпочинку на озерах і місцями розміщення для водних видів спорту. Решта, так звані зелені зони, передбачали збереження ландшафту та дикої природи. Крім основної категорії п'ятизіркової комфортності садиби різняться за етнографічними ознаками - садиби Шампані, Провансу, Гасконії, Нормандії, Савойї. Також є спеціальні категорії агроосель, що пропонують відпочинок для інвалідів, дитячий відпочинок в сільській місцевості під час шкільних канікул, відпочинок господарям разом з їх домашніми улюбленцями. Якість такого відпочинку контролюється і сертифікується Міністерством охорони здоров'я і соціального забезпечення Франції, а також Міністерством молоді та спорту. Підтримку розвитку курортних сіл у країні забезпечує інвестиційна програма «Gotes de France programme chalets-loisirs» [5], [7], [8].

В Іспанії зовнішній потік агротуристів зрівнявся з внутрішнім, завдяки дотриманню вимог якості обслуговування, що контролюється асоціаціями господарів агросадиб, та налагодженості мережі інформаційної підтримки сільського туризму. Класифікація сільських садиб виділяє три групи: сільський готель (HR - hotel rural); замок, історичний маєток (CA - Castillo); сільський будинок (CR - casa rural). Також існує категоризація сільських готелів за системою «INNS OF SPAIN», згідно якої їм присвоюється від 1 до 4 тюльпанів [8].

В Італії з метою розвитку сфери туризму і готельної індустрії у 1983 році був прийнятий основний закон щодо розвитку і вдосконалення туризму, який визначив органи управління туризмом на регіональному рівні і порядок їх функціонування. У 90-ті роки XX сторіччя завдяки пільговому режиму оподаткування для сільськогосподарського підприємництва в Італії з'явилися престижні котеджі і пансіони не нижче 3-х зіркового рівня. В Італії росте зацікавленість до перебування в монастирях, біля яких виникають спеціальні готелі. Наприклад, готель одного монастиря біля Сієни, який обслуговується черницями-августинками [5], [7], [8], [13].

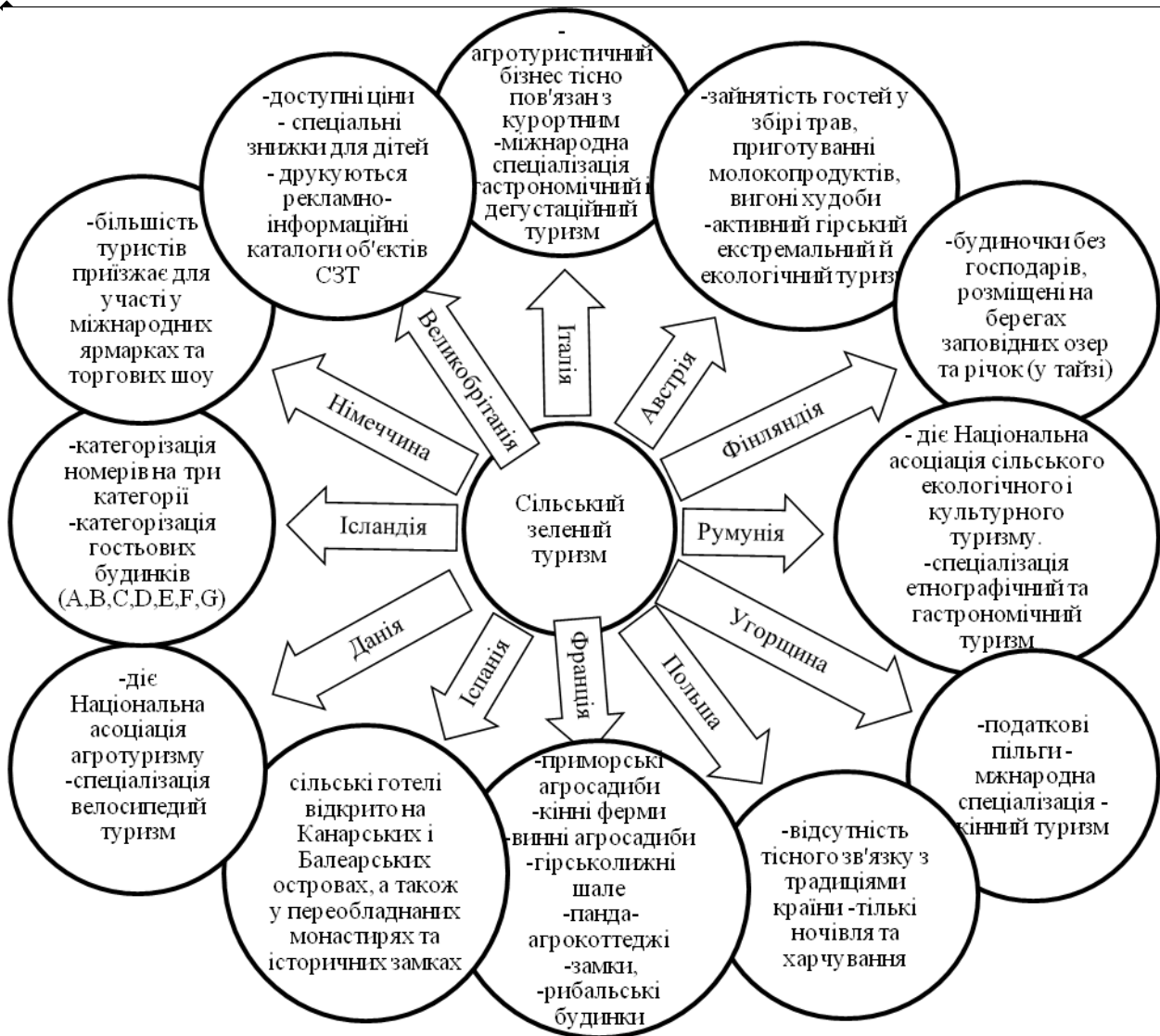

Рис. 1 Особливості організації сільського зеленого туризму у різних країнах

Австрія має імідж країни з «відпочинком на чистому повітрі і гостинності», де високого рівня досяг міжнародний і внутрішній туризм. Природа, архітектура та екологічно чисті продукти приваблюють прихильників сільського туризму. У цій країні інфраструктура туризму сформувалася ще в 1960-х роках, а селяни, які займаються прийомом гостей, мають пільги з оподаткування. Австрійський туризм об'єднує малі та середні сімейні ферми, які відповідають певним вимогам (наявність душі, балкону, достатньої житлової площі, загального приміщення для спілкування). Відповідно до австрійської конституції туризм перебуває у віданні провінцій, які разом з обмеженим впливом федерального уряду формують основні напрями політики його розвитку. На політику туризму впливають і рішення Австрійського туристичного конгресу [4], [5], [8], [11], [13].

Сільський зелений туризм в Польщі зародився в 1990 роки та активно підтримується державою. Прибуток від такого бізнесу не підлягає обкладенням податком на додаткову вартість. Доходи можуть бути звільнені від оподаткування, якщо будинок який

здається відноситься до сільськогосподарської садиби, а кімнати здаються туристам, а не третім особам. Категоризація садиби зеленого туризму здійснюється Польської федерацією сільського туризму «Гостинні господарства» на добровільних засадах і забезпечує додаткову рекламну підтримку з боку федерації сільського туризму. Максимальна категорія агросадоб - III, що відповідає трьом сонечкам [8].

В Україні, базуючись на польському досвіді, також діє система екологічної сертифікації та добровільної категоризації «Зелена садиба», яка розроблена всеукраїнською Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму. Схема сертифікації побудована на принципах зменшення шкідливого впливу агротуристичного об'єкту на екологію, підтримка народних традицій та ремесел, підтримка місцевої економіки, розвиток екологічно-сприятливих видів розваг і відпочинку". На підставі вивчення досвіду різних країн можливо виділити напрями та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні при вдосконаленні законодавчого регулювання сільського зеленого туризму (таблиця 3).

Таблиця 3 Напрямки та перспективи розвитку сільського зеленого туризму в Україні на підставі світового досвіду

Країна з подібним досвідом	Напрямок розвитку сільського зеленого туризму на Україні
Німеччина, Італія, Австрія, Польща, Угорщина	пільговий режим оподаткування
Франція	спільний розвиток сільської місцевості та туризму за фінансової підтримки приватного сектору та координації уряду; поділ району на зони відпочинку та зелені зони
Італія	розвиток агротуристичного бізнесу пов'язаний з курортним, спеціалізація на гастрономічних та дегустаційних турах
Італія, Іспанія	виникнення спеціальних готелів у сільській місцевості біля монастирів
Австрія	зайнятість гостей у зборі трав, приготуванні молокопродуктів, вигоні худоби
Франція	приморські агросадиби, кінні ферми, винні агросадиби, рибальські будинки
Румунія	етнографічні види сільського зеленого туризму

ВИСНОВКИ

Кожна країна вибирала свої методи організації сільського зеленого туризму і в процесі розвитку цього бізнесу єдиного «рецепту успіху» не існує. У кожній державі свої поняття про комфорт і гостинність. Кожна країна відрізняється своїми кліматичними та етнокультурними умовами.

Таким чином, можна зробити висновок на основі вище проаналізованих досліджень, що

основними напрямками розвитку сільського зеленого туризму України мають стати: створення сприятливих умов для отримання податкових пільг та кредитів для власників агросадиб, рекламування послуг сільських господарств, випуск різноманітних путівників, поширення різноманітних видів агротуристичного бізнесу, у тому числі курортна спеціалізація сільського зеленого туризму.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Закону України "Про внесення змін до Закону України" Про туризм "щодо обов'язковості встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури № 7293 від 25.10.2010 р.
2. Національний стандарт України ДСТУ 4268: 2003 "Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги» згідно наказу Держспоживстандарту України від 23 грудня 2003 р. №225
3. Національний стандарт України ДСТУ 4527:2006 "Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення» згідно наказу Держспоживстандарту України від 28 лютого 2006 р. №54
4. Кузик С.П., Олесевич Д.Л. Австрійський досвід формування регіональної політики розвитку туризму// Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми / Збірник наукових праць. За матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м.Львів, 21-23 травня 1998р. / В трьох частинах / НАН України Інститут регіональних досліджень. – Львів, 1998. – С.47-50.
5. Николаенко Т.В., Николаенко Д.В. История и региональные особенности мирового туризма. – Харьков, 1998. – 268с.
6. Олесевич Д.Л., Кузик С.П. Регіональна організація туризму у Великобританії // Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми / Збірник наукових праць. За матеріалами доповідей міжнародної науково-практичної конференції, м.Львів, 21-23 травня 1998р. / НАН України Інститут регіональних досліджень. – Львів, 1998. – С.50-54.
7. Папирян Г.А. Международные экономические отношения: маркетинг в туризме. - М.: Финансы и статистика, 2001. – 160 с.
8. Рутинський М.Й., Зінко Ю.В. Зелений туризм. – К.: Знання, 2008. – 271с.
9. Саак А.Э., Пшеничных Ю.А. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2007. – 512 с.
10. Слепокуров А.С. Геоэкологические и инновационные аспекты развития туризма в Крыму. – Симферополь: СОНАТ, 2000. – 100 с.
11. Совершенствование форм экономического развития предприятий на современном этапе / А.Г.Аганбелян, Н.Д. Прокопенко, М.Н.Нагорская. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2000. - 81 с.
12. Устойчивое развитие рекреационно-экономического комплекса Крыма / Под ред. А.В. Ефремова. – Симферополь: Таврия, 2002. – 300 с.
13. Концепция развития сельского туризма в Крыму [Электронный ресурс] / Министерство курортов и туризма АРК, 2007. ООО "Южный институт интеллектуальной собственности". – Режим доступа: www.tourism.crimea.ua/min_tur/zakon/form52.htm